

Katedra matematiky

Speciální numerické metody 1

Semestrální práce

Ondřej Tuček
ondrej_tucek@seznam.cz

PLZEŇ 2007

Máme danu soustavu čtyř nelineárních ODR.

$$\begin{aligned}y_1' &= \cos(y_3) \\y_2' &= \sin(y_3) \\y_3' &= (\cos(y_3) - \sin(y_3)|\sin(y_3)|)/y_4 \\y_4' &= \sin(y_3) - \cos(y_3)|\cos(y_3)|,\end{aligned}$$

kde $y_1(t)$ a $y_2(t)$ jsou horizontální a vertikální souřadnice lana, $y_3(t)$ je úhel mezi tečnou lana a horizontální osou, $y_4(t)$ je napětí lana a proměnná t , $0 \leq t \leq 1$ je oblouková délka. Dále jsou dány okrajové podmínky ve tvaru

$$\mathbf{y}(0) = \begin{bmatrix} 0 \\ 0 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} y_1(0) \\ y_2(0) \end{bmatrix} \quad \mathbf{y}(1) = \begin{bmatrix} 0.85 \\ 0.50 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} y_1(1) \\ y_2(1) \end{bmatrix}.$$

Tuto soustavu budeme řešit metodou konečných diferencí. Pro úplnost dodejme odhad pro y_3, y_4 v počátečním a koncovém bodě

$$\begin{aligned}y_3(0) &= 0 & y_3(1) &= 1 \\y_4(0) &= 1 & y_4(1) &= 1\end{aligned}$$

Pro jednoduchost označme

$$y_1(t) = x(t), \quad y_2(t) = y(t), \quad y_3(t) = v(t), \quad y_4(t) = w(t),$$

a okrajové podmínky takto

$$\begin{aligned}x(0) = x_0 &= 0 & y(0) = y_0 &= 0 \\x(1) = x_N &= 0.85, & y(1) = y_N &= 0.50.\end{aligned}$$

Příslušné derivace budou vypadat následovně

$$y_1' = x', \quad y_2' = y', \quad y_3' = v', \quad y_4' = w'.$$

Jednotlivé derivace budeme aproximovat dle vzorce

$$u' \approx \frac{u_{n+1} - u_n}{h} = f(t_{n+1/2}, u_{n+1/2}),$$

kde $h = (b - a)/N$. Vidíme, že se v soustavě „nevyskytuje“ proměnná t , tedy pravou stranu aproximujeme vztahem

$$f(u_{n+1/2}) \approx \frac{f(u_{n+1}) + f(u_n)}{2}.$$

Takže vzorec bude ve tvaru

$$\frac{u_{n+1} - u_n}{h} = \frac{f(u_{n+1}) + f(u_n)}{2}$$

pro $n = 0, 1, 2, \dots, N-1, N$. Přibližné řešení tedy určíme vektorem $\mathbf{U} = (U_0, U_1, U_2, \dots, U_{N-1}, U_N)$. Složky $U_n, n = 0, 1, 2, \dots, N-1, N$, aproximují hodnoty $u_n = u(x_n)$ přesného řešení v uzlech sítě.

Tedy jednotlivé aproximace hodnot x_n, y_n, v_n, w_n jsou X_n, Y_n, V_n, W_n pro $n = 0, 1, 2, \dots, N-1, N$. Z okrajových podmínek máme $X_0 = x_0, X_N = x_N, Y_0 = y_0, Y_N = y_N$. Jak vypadá vektor \mathbf{U} uvidíme na straně 4 (podrobněji viz strana 6).

$$\begin{array}{rcl}
X_{n+1} - X_n & = & \frac{h}{2} (\cos(V_{n+1}) + \cos(V_n)) \\
\hline
X_1 - X_0 & = & \frac{h}{2} (\cos(V_1) + \cos(V_0)) \\
X_2 - X_1 & = & \frac{h}{2} (\cos(V_2) + \cos(V_1)) \\
X_3 - X_2 & = & \frac{h}{2} (\cos(V_3) + \cos(V_2)) \\
& \vdots & \\
X_{N-2} - X_{N-3} & = & \frac{h}{2} (\cos(V_{N-2}) + \cos(V_{N-3})) \\
X_{N-1} - X_{N-2} & = & \frac{h}{2} (\cos(V_{N-1}) + \cos(V_{N-2})) \\
X_N - X_{N-1} & = & \frac{h}{2} (\cos(V_N) + \cos(V_{N-1})) \\
\\
X_0 = x_0 & = & 0 \\
X_N = x_N & = & 0.85
\end{array}$$

$$\begin{array}{rcl}
Y_{n+1} - Y_n & = & \frac{h}{2} (\sin(V_{n+1}) + \sin(V_n)) \\
\hline
Y_1 - Y_0 & = & \frac{h}{2} (\sin(V_1) + \sin(V_0)) \\
Y_2 - Y_1 & = & \frac{h}{2} (\sin(V_2) + \sin(V_1)) \\
Y_3 - Y_2 & = & \frac{h}{2} (\sin(V_3) + \sin(V_2)) \\
& \vdots & \\
Y_{N-2} - Y_{N-3} & = & \frac{h}{2} (\sin(V_{N-2}) + \sin(V_{N-3})) \\
Y_{N-1} - Y_{N-2} & = & \frac{h}{2} (\sin(V_{N-1}) + \sin(V_{N-2})) \\
Y_N - Y_{N-1} & = & \frac{h}{2} (\sin(V_N) + \sin(V_{N-1})) \\
\\
Y_0 = y_0 & = & 0 \\
Y_N = y_N & = & 0.50
\end{array}$$

Což můžeme přepsat do této podoby

$$\mathbf{A}_1 \cdot \mathbf{X} = \begin{pmatrix} 1 & 0 & \dots & \dots & \dots & 0 \\ -1 & 1 & 0 & \dots & \dots & 0 \\ 0 & -1 & 1 & 0 & \dots & 0 \\ \vdots & \ddots & \ddots & \ddots & \ddots & \vdots \\ 0 & \dots & 0 & -1 & 1 & 0 \\ 0 & \dots & \dots & 0 & -1 & 1 \\ 0 & \dots & \dots & 0 & 0 & -1 \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} X_1 \\ X_2 \\ X_3 \\ \vdots \\ X_{N-3} \\ X_{N-2} \\ X_{N-1} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \frac{h}{2} (\cos(V_1) + \cos(V_0)) + X_0 \\ \frac{h}{2} (\cos(V_2) + \cos(V_1)) \\ \frac{h}{2} (\cos(V_3) + \cos(V_2)) \\ \vdots \\ \frac{h}{2} (\cos(V_{N-2}) + \cos(V_{N-3})) \\ \frac{h}{2} (\cos(V_{N-1}) + \cos(V_{N-2})) \\ \frac{h}{2} (\cos(V_N) + \cos(V_{N-1})) - X_N \end{pmatrix} = \mathbf{G}_X$$

3

$$\mathbf{A}_1 \cdot \mathbf{Y} = \begin{pmatrix} 1 & 0 & \dots & \dots & \dots & 0 \\ -1 & 1 & 0 & \dots & \dots & 0 \\ 0 & -1 & 1 & 0 & \dots & 0 \\ \vdots & \ddots & \ddots & \ddots & \ddots & \vdots \\ 0 & \dots & 0 & -1 & 1 & 0 \\ 0 & \dots & \dots & 0 & -1 & 1 \\ 0 & \dots & \dots & 0 & 0 & -1 \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} Y_1 \\ Y_2 \\ Y_3 \\ \vdots \\ Y_{N-3} \\ Y_{N-2} \\ Y_{N-1} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \frac{h}{2} (\sin(V_1) + \sin(V_0)) + Y_0 \\ \frac{h}{2} (\sin(V_2) + \sin(V_1)) \\ \frac{h}{2} (\sin(V_3) + \sin(V_2)) \\ \vdots \\ \frac{h}{2} (\sin(V_{N-2}) + \sin(V_{N-3})) \\ \frac{h}{2} (\sin(V_{N-1}) + \sin(V_{N-2})) \\ \frac{h}{2} (\sin(V_N) + \sin(V_{N-1})) - Y_N \end{pmatrix} = \mathbf{G}_Y$$

Každá matice je rozměru $N \times N - 1$, tedy dohromady je to $2N$ rovnic pro $2N - 2$ neznámých.

$$\begin{aligned}
W_{n+1} - W_n &= \frac{h}{2} \left\{ \sin(V_{n+1}) + \sin(V_n) - (\cos(V_{n+1}) + \cos(V_n)) \left| \frac{\cos(V_{n+1}) + \cos(V_n)}{2} \right| \right\} \\
\hline
W_1 - W_0 &= \frac{h}{2} \left\{ \sin(V_1) + \sin(V_0) - (\cos(V_1) + \cos(V_0)) \left| \frac{\cos(V_1) + \cos(V_0)}{2} \right| \right\} \\
W_2 - W_1 &= \frac{h}{2} \left\{ \sin(V_2) + \sin(V_1) - (\cos(V_2) + \cos(V_1)) \left| \frac{\cos(V_2) + \cos(V_1)}{2} \right| \right\} \\
W_3 - W_2 &= \frac{h}{2} \left\{ \sin(V_3) + \sin(V_2) - (\cos(V_3) + \cos(V_2)) \left| \frac{\cos(V_3) + \cos(V_2)}{2} \right| \right\} \\
&\vdots \\
W_{N-1} - W_{N-2} &= \frac{h}{2} \left\{ \sin(V_{N-1}) + \sin(V_{N-2}) - (\cos(V_{N-1}) + \cos(V_{N-2})) \left| \frac{\cos(V_{N-1}) + \cos(V_{N-2})}{2} \right| \right\} \\
W_N - W_{N-1} &= \frac{h}{2} \left\{ \sin(V_N) + \sin(V_{N-1}) - (\cos(V_N) + \cos(V_{N-1})) \left| \frac{\cos(V_N) + \cos(V_{N-1})}{2} \right| \right\}
\end{aligned}$$

Obdobně jako na předchozí stránce píšeme

$$\mathbf{A}_2 \cdot \mathbf{W} = \begin{pmatrix} -1 & 1 & 0 & \dots & \dots & \dots & \dots & 0 \\ 0 & -1 & 1 & 0 & \dots & \dots & \dots & 0 \\ 0 & 0 & -1 & 1 & 0 & \dots & \dots & 0 \\ \vdots & & \ddots & \ddots & \ddots & \ddots & & \vdots \\ 0 & \dots & \dots & 0 & -1 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & \dots & \dots & \dots & 0 & -1 & 1 & 0 \\ 0 & \dots & \dots & \dots & \dots & 0 & -1 & 1 \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} W_0 \\ W_1 \\ W_2 \\ \vdots \\ W_{N-2} \\ W_{N-1} \\ W_N \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \\ \\ \\ \dots \\ \end{pmatrix} = \mathbf{G}_W,$$

kde \mathbf{G}_W je vektor jehož složky tvoří pravá strana výše uvedených rovnic. Tato matice je rozměru $N \times N + 1$, tedy je to N rovnic pro $N + 1$ neznámých.

Kvůli značné délce zápisu diferenčních rovnic pro V_n je užita samostatná stránka 5.

Celkem tedy máme $4N$ rovnic pro $4N$ neznámých a matice je tedy rozměru $4N \times 4N$. Tuto matici označme \mathbf{B} a vektor neznámých jako \mathbf{U} . Takže řešíme tuto nelineární soustavu

$$\mathbf{B} \cdot \mathbf{U} = \begin{pmatrix} \mathbf{A}_1 & \mathbf{0} & \mathbf{0} & \mathbf{0} \\ \mathbf{0} & \mathbf{A}_1 & \mathbf{0} & \mathbf{0} \\ \mathbf{0} & \mathbf{0} & \mathbf{A}_2 & \mathbf{0} \\ \mathbf{0} & \mathbf{0} & \mathbf{0} & \mathbf{A}_2 \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} \mathbf{X} \\ \mathbf{Y} \\ \mathbf{V} \\ \mathbf{W} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \mathbf{G}_X \\ \mathbf{G}_Y \\ \mathbf{G}_V \\ \mathbf{G}_W \end{pmatrix} = \mathbf{F}(\mathbf{U})$$

Pro lepší přehled je rozepsán součin $\mathbf{B} \cdot \mathbf{U}$ na straně 6. Odtud vidíme, že matice \mathbf{B} je singulární ($\det \mathbf{B} = 0$).

$$V_{n+1} - V_n = h \left\{ \cos(V_{n+1}) + \cos(V_n) - (\sin(V_{n+1}) + \sin(V_n)) \left| \frac{\sin(V_{n+1}) + \sin(V_n)}{2} \right| \right\} / (W_{n+1} + W_n)$$

$$V_1 - V_0 = h \left\{ \cos(V_1) + \cos(V_0) - (\sin(V_1) + \sin(V_0)) \left| \frac{\sin(V_1) + \sin(V_0)}{2} \right| \right\} / (W_1 + W_0)$$

$$V_2 - V_1 = h \left\{ \cos(V_2) + \cos(V_1) - (\sin(V_2) + \sin(V_1)) \left| \frac{\sin(V_2) + \sin(V_1)}{2} \right| \right\} / (W_2 + W_1)$$

$$V_3 - V_2 = h \left\{ \cos(V_3) + \cos(V_2) - (\sin(V_3) + \sin(V_2)) \left| \frac{\sin(V_3) + \sin(V_2)}{2} \right| \right\} / (W_3 + W_2)$$

\vdots

$$V_{N-1} - V_{N-2} = h \left\{ \cos(V_{N-1}) + \cos(V_{N-2}) - (\sin(V_{N-1}) + \sin(V_{N-2})) \left| \frac{\sin(V_{N-1}) + \sin(V_{N-2})}{2} \right| \right\} / (W_{N-1} + W_{N-2})$$

$$V_N - V_{N-1} = h \left\{ \cos(V_N) + \cos(V_{N-1}) - (\sin(V_N) + \sin(V_{N-1})) \left| \frac{\sin(V_N) + \sin(V_{N-1})}{2} \right| \right\} / (W_N + W_{N-1})$$

A pro poslední soustavu diferenčních rovnic máme

$$\mathbf{A}_2 \cdot \mathbf{V} = \begin{pmatrix} -1 & 1 & 0 & \dots & \dots & \dots & \dots & 0 \\ 0 & -1 & 1 & 0 & \dots & \dots & \dots & 0 \\ 0 & 0 & -1 & 1 & 0 & \dots & \dots & 0 \\ \vdots & & \ddots & \ddots & \ddots & \ddots & & \vdots \\ 0 & \dots & \dots & 0 & -1 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & \dots & \dots & \dots & 0 & -1 & 1 & 0 \\ 0 & \dots & \dots & \dots & \dots & 0 & -1 & 1 \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} V_0 \\ V_1 \\ V_2 \\ \vdots \\ V_{N-2} \\ V_{N-1} \\ V_N \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \dots \\ \dots \\ \dots \\ \dots \\ \dots \\ \dots \\ \dots \end{pmatrix} = \mathbf{G}_V,$$

kde \mathbf{G}_V je vektor jehož složky tvoří pravá strana výše uvedených rovnic. Tato matice je rozměru $N \times N + 1$, tedy je to N rovnic pro $N + 1$ neznámých.

Součín BU

[illegible]

Nelineární soustavu

$$\mathbf{B} \cdot \mathbf{U} = \mathbf{F}(\mathbf{U})$$

budeme řešit Newtonovou metodou. Upravíme ji nejprve na tvar

$$\Phi(\mathbf{U}) = \mathbf{B} \cdot \mathbf{U} - \mathbf{F}(\mathbf{U}) = \mathbf{0}$$

Iterace Newtonovy metody jsou pak dány předpisem

$$\mathbf{U}^{(k+1)} = \mathbf{U}^{(k)} - [\Phi'(\mathbf{U}^{(k)})]^{-1} \Phi(\mathbf{U}^{(k)}), \quad k = 0, 1, \dots$$

přičemž $\mathbf{U}^{(0)}$ je zvolené počáteční přiblížení.

Na stránce 9 vidíme, jak vypadá Jacobiova matice $\Phi'(\mathbf{U})$. Jednotlivé \times značí parciální derivaci podle jednotlivých proměnných v bodě Například v prvním řádku první \times je

$$-\frac{h}{2} \frac{\partial}{\partial v_0} (\cos(v_1) + \cos(v_0)) \Big|_{\substack{v_0 = V_0 \\ v_1 = V_1}} = \frac{h}{2} \sin(V_0)$$

Obecně tedy pro maticový blok v prvním řádku a třetím sloupci, tj. $(1, 3)$ vypadají prvky následovně

$$d_{n+1,n+1}^{(1,3)} = -\frac{h}{2} \frac{\partial}{\partial v_n} (\cos(v_{n+1}) + \cos(v_n)) \Big|_{\substack{v_n = V_n \\ v_{n+1} = V_{n+1}}} = \frac{h}{2} \sin(V_n) \quad \text{pro } n = 0, 1, \dots, N-1$$

$$d_{n,n+1}^{(1,3)} = -\frac{h}{2} \frac{\partial}{\partial v_{n+1}} (\cos(v_{n+1}) + \cos(v_n)) \Big|_{\substack{v_n = V_n \\ v_{n+1} = V_{n+1}}} = \frac{h}{2} \sin(V_{n+1}) \quad \text{pro } n = 1, 2, \dots, N.$$

Pro maticový blok v druhém řádku a třetím sloupci, tj. $(2, 3)$ máme

$$d_{n+1,n+1}^{(2,3)} = -\frac{h}{2} \frac{\partial}{\partial v_n} (\sin(v_{n+1}) + \sin(v_n)) \Big|_{\substack{v_n = V_n \\ v_{n+1} = V_{n+1}}} = -\frac{h}{2} \cos(V_n) \quad \text{pro } n = 0, 1, \dots, N-1$$

$$d_{n,n+1}^{(2,3)} = -\frac{h}{2} \frac{\partial}{\partial v_{n+1}} (\sin(v_{n+1}) + \sin(v_n)) \Big|_{\substack{v_n = V_n \\ v_{n+1} = V_{n+1}}} = -\frac{h}{2} \cos(V_{n+1}) \quad \text{pro } n = 1, 2, \dots, N.$$

Pro délku zápisu budou prvky maticových bloků $(3, 3)$, $(3, 4)$ a $(4, 3)$ uvedeny na samostatné stránce 8. Pro jednoduchost přepíšeme díky vzorcům $|x| = x \operatorname{sign}(x)$ a $\operatorname{sign}(\frac{x}{2}) = \operatorname{sign}(x)$ pravou stranu u $w_{n+1} - w_n$, tj.

$$\frac{h}{2} \left\{ \sin(v_{n+1}) + \sin(v_n) - (\cos(v_{n+1}) + \cos(v_n)) \left| \frac{\cos(v_{n+1}) + \cos(v_n)}{2} \right| \right\}$$

na tvar

$$\frac{h}{2} \left\{ \sin(v_{n+1}) + \sin(v_n) - \operatorname{sign}(\cos(v_{n+1}) + \cos(v_n)) \frac{(\cos(v_{n+1}) + \cos(v_n))^2}{2} \right\}$$

Prvky maticového bloku $(4, 3)$ pak vypadají takto

$$\begin{aligned}
d_{n+1,n+1}^{(4,3)} &= -\frac{h}{2} \frac{\partial}{\partial v_n} \left\{ \sin(v_{n+1}) + \sin(v_n) - \text{sign}(\cos(v_{n+1}) + \cos(v_n)) \frac{(\cos(v_{n+1}) + \cos(v_n))^2}{2} \right\} \bigg|_{\substack{v_n = V_n \\ v_{n+1} = V_{n+1}}} = \\
&= -\frac{h}{2} \left(\cos(V_n) + \text{sign}(\cos(V_{n+1}) + \cos(V_n)) (\cos(V_{n+1}) + \cos(V_n)) \sin(V_n) \right) \quad \text{pro } n = 0, 1, \dots, N-1 \\
\\
d_{n,n+1}^{(4,3)} &= -\frac{h}{2} \frac{\partial}{\partial v_{n+1}} \left\{ \sin(v_{n+1}) + \sin(v_n) - \text{sign}(\cos(v_{n+1}) + \cos(v_n)) \frac{(\cos(v_{n+1}) + \cos(v_n))^2}{2} \right\} \bigg|_{\substack{v_n = V_n \\ v_{n+1} = V_{n+1}}} = \\
&= -\frac{h}{2} \left(\cos(V_{n+1}) + \text{sign}(\cos(V_{n+1}) + \cos(V_n)) (\cos(V_{n+1}) + \cos(V_n)) \sin(V_{n+1}) \right) \quad \text{pro } n = 1, 2, \dots, N.
\end{aligned}$$

Kde jsme u obou parciálních derivací položili

$$\infty \quad \frac{\partial}{\partial v_{\dots}} \text{sign}(\cos(V_{\dots}) + \cos(V_{\dots})) = 0.$$

Obdobným postupem jako v předchozím případě dostaneme pro prvky maticového bloku $(3, 3)$ toto

$$\begin{aligned}
d_{n+1,n+1}^{(3,3)} &= -1 - h \left(-\sin(V_n) - \text{sign}(\sin(V_{n+1}) + \sin(V_n)) (\sin(V_{n+1}) + \sin(V_n)) \cos(V_n) \right) / (W_{n+1} + W_n) \quad \text{pro } n = 0, 1, \dots, N-1 \\
d_{n,n+1}^{(3,3)} &= 1 - h \left(-\sin(V_{n+1}) - \text{sign}(\sin(V_{n+1}) + \sin(V_n)) (\sin(V_{n+1}) + \sin(V_n)) \cos(V_{n+1}) \right) / (W_{n+1} + W_n) \quad \text{pro } n = 1, 2, \dots, N
\end{aligned}$$

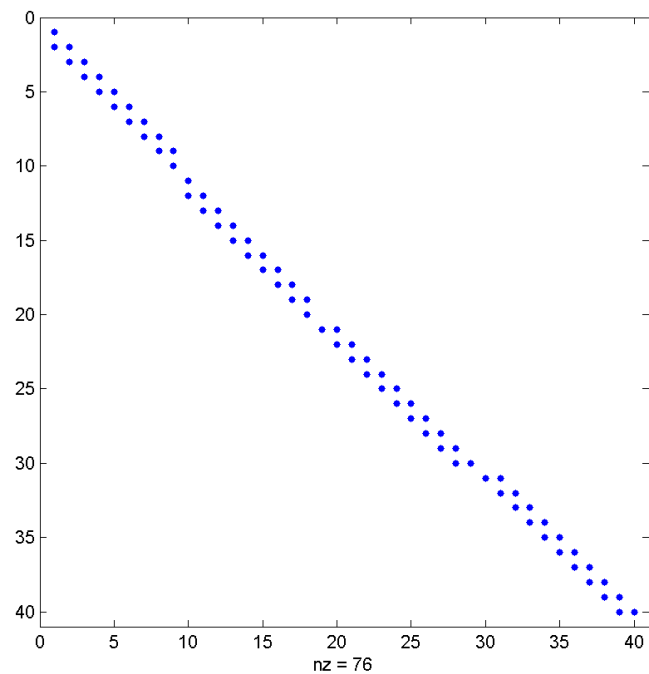
a pro maticový blok $(3, 4)$

$$\begin{aligned}
d_{n+1,n+1}^{(3,4)} &= h \left\{ \cos(V_{n+1}) + \cos(V_n) - (\sin(V_{n+1}) + \sin(V_n)) \left| \frac{\sin(V_{n+1}) + \sin(V_n)}{2} \right| \right\} / (W_{n+1} + W_n)^2 \quad \text{pro } n = 0, 1, \dots, N-1 \\
d_{n,n+1}^{(3,4)} &= h \left\{ \cos(V_{n+1}) + \cos(V_n) - (\sin(V_{n+1}) + \sin(V_n)) \left| \frac{\sin(V_{n+1}) + \sin(V_n)}{2} \right| \right\} / (W_{n+1} + W_n)^2 \quad \text{pro } n = 1, 2, \dots, N
\end{aligned}$$

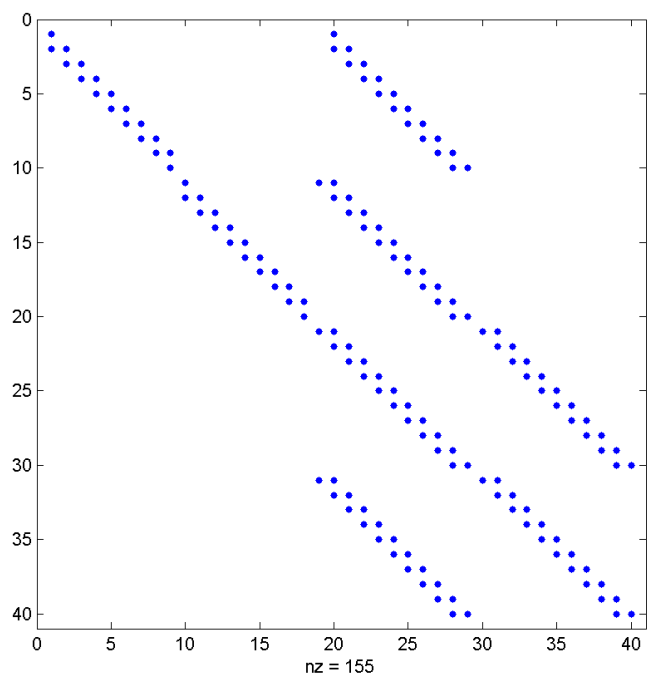
Jacobiova matice $\Phi'(\mathbf{U})$

$$g = \left(\begin{array}{c|ccc|ccc|ccc|ccc} \boxed{\begin{matrix} 1 & 0 & \dots & \dots & \dots & 0 \\ -1 & 1 & 0 & \dots & \dots & 0 \\ 0 & -1 & 1 & 0 & \dots & 0 \\ \vdots & \ddots & \ddots & \ddots & \ddots & \vdots \\ 0 & \dots & 0 & -1 & 1 & 0 \\ 0 & \dots & \dots & 0 & -1 & 1 \\ 0 & \dots & \dots & 0 & 0 & -1 \end{matrix}} & & & & & & \times & \times & 0 & \dots & \dots & \dots & \dots & 0 \\ & & & & & & 0 & \times & \times & 0 & \dots & \dots & \dots & 0 \\ & & & & & & 0 & 0 & \times & \times & 0 & \dots & \dots & 0 \\ & & & & & & \vdots & & \ddots & \ddots & \ddots & \ddots & & \vdots \\ & & & & & & 0 & \dots & \dots & 0 & \times & \times & 0 & 0 \\ & & & & & & 0 & \dots & \dots & \dots & 0 & \times & \times & 0 \\ & & & & & & 0 & \dots & \dots & \dots & \dots & 0 & \times & \times \end{array} \right)$$

Konkrétně zvolíme-li počet uzlů sítě 10, tj. $N = 10$ pak máme

Matice \mathbf{B}

Jacobiova matice $\Phi'(\mathbf{U})$

